

Bygherrerapport

VKH 6822 Riis Mark

Riis by matr. nr. 1bb.

Givskud sogn, Nørvang Herred, Vejle Amt. Stednr. 17.08.05

KUAS j.nr.: 2003-2122-1087

Fig.1. VKH 6822 Riis Mark udgravningstegning.

Indholdsfortegnelse

Indledning	side 2
Kulturhistorisk redegørelse	side 2
Udgravningens resultater	side 2
Topografi	side 5
Fortidsmindelandskabet	side 5
Udgravningsdata	side 5
Metode	side 6
Fremtidigt arbejde	side 6
Litteraturliste	side 6

Indledning

Forud for Vejdirektoratets opførelse af et broanlæg, iforb.m. motorvejsstrækningen Brande – Riis etape 1, foretog Vejle Museum en arkæologisk forundersøgelse, på baggrund af både topografien og tilstedeværelsen af flere registrerede gravhøje i nærområdet. Ved denne forundersøgelse blev der fundet et gravlignende fyldskifte, der tolkedes som en mulig grav fra enkeltgravskulturen, samt syv stolpehuller, hvoraf de to indeholdt trækul.

På grundlag af forundersøgelsens resultater udpegedes et areal på ca. 3000 m², hvor en egentlig udgravning ønskedes, da der var formodning om flere gravanlæg. Udgifterne til disse undersøgelser påhviler iflg. Museumsloven § 26 stk. 2 og § 27 stk. 4 bygherre, der i dette tilfælde er Vejdirektoratet, Thomas Helsteds Vej 11, 8660 Skanderborg.

Al korrespondance er ført mellem Museumsinspektør Folmer Christiansen, Vejle Museum og Niels Jørgen Larsen, Vejdirektoratet.

Forundersøgelsen blev foretaget af Museumsinspektør Cand.Mag. Peter Mohr Christensen. Undertegnede forestod den egentlige udgravning og udfærdigede nærværende rapport.

Kulturhistorisk redegørelse

Der er iforbindelse med udgravningen fundet et sandsynligt hus, tre mulige hustomter og flere gruber, samt et keramikholdigt kulturlag. Den ene grube var en dyb, tragtformet, spidsbundet stenaldergrube, indeholdende skår fra mindst tre lerkar, bl.a. fra en Fuchsberg-skål.

Hovedparten af anlæggene stammer fra en bebyggelse dateret til tidlig yngre stenalder, tidlig neolitikum, TN II, Fuchsberg-stilen. Dateret til 3500 – 3300 f.Kr.

Udgravningens resultater

Der undersøgtes et areal på ca. 1430 m². Desuden var der i forbindelse med prøvegravningen udlagt tre søgegrøfter. Udgravningen resulterede i undersøgelsen af i alt 86 anlæg. Anlæggene fordelte sig på 19 stolpehuller, 53 mulige stolpehuller, 5 gruber, 6 fyldskifter samt tre moderne forstyrrelser. Blandt de mange stolpehuller kunne der udskilles en sandsynlig hustomt og tre mulige hustomter. Desuden et keramikholdigt kulturlag, på fladen imellem nogle anlæg.

Den ene grube var en dyb, tragtformet, spidsbundet stenaldergrube, indeholdende skår fra mindst tre lerkar, bl.a. fra en Fuchsberg-skål.

Hovedparten af anlæggene stammer fra en bebyggelse dateret til tidlig yngre stenalder, tidlig neolitikum, TN II, Fuchsberg-stilen. Dateret til 3500 – 3300 f.Kr.

Det sandsynlige hus var primært bevaret i form af stolpehullerne efter de ydre vægbærende stolper, men i tre tilfælde var der endvidere bevaret rester efter mulig tagbærende konstruktionen i form af flere stolpehuller på en linie.

Hus A 87 (Sandsynligt hus)

Der er sandsynligvis talt om et ovalt hus, et såkaldt midtsulehus. Det var bevaret i en længde af ca. 9 m og en bredde på 4 m. Vægstolpehullerne var bevaret, de dannede den ovale form, med let buede langvægge og afrundede gavle. Væg og gavl var sat med en enkelt række stolper. De midtstillede tagbærende stolper kunne ikke erkendes. Omkring hustomten blev der ved jordafgravning fundet en del løsfund, bl.a. en skiveskraber, to flækkeskrabere, to flintflækker, en slibesten og en del flintafslag.

Hustomten var af samme type som dem, der er udgravet på andre tidlig yngre stenalder bopladser og de dateres til ca. 3900 – 3200 f.Kr.

VKH 6822 Riis Mark
Givskud sogn

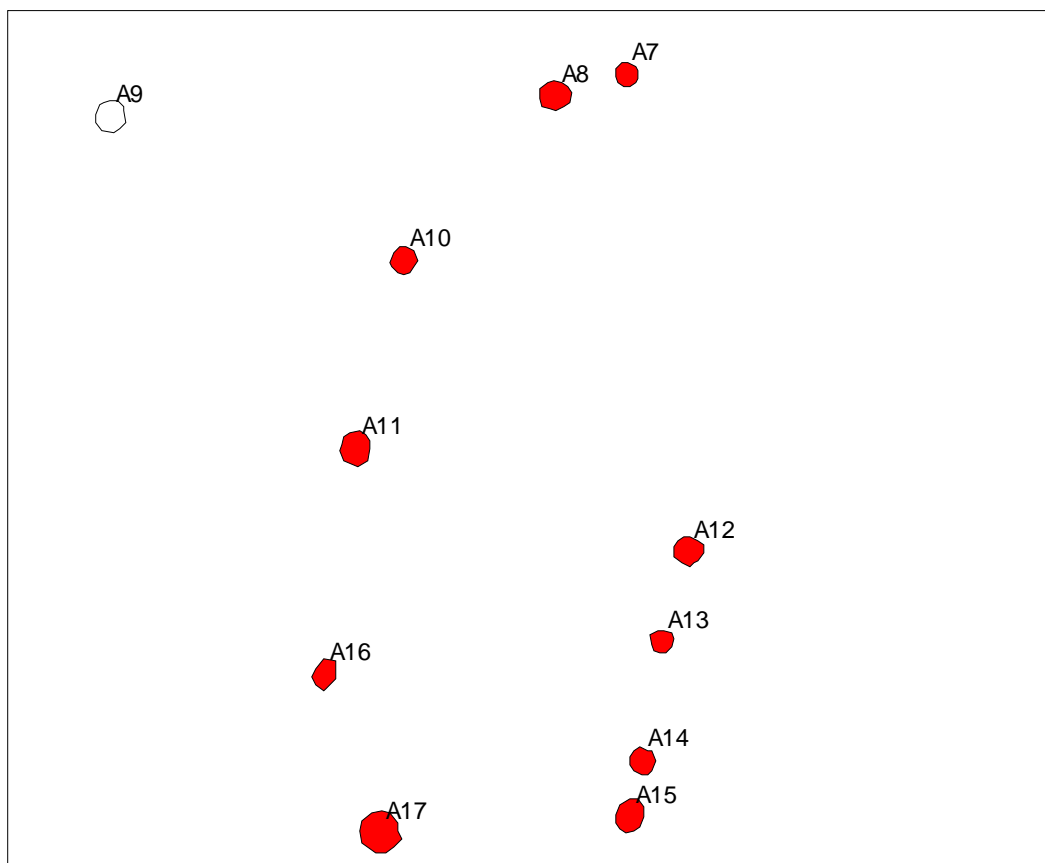

Fig. 2. Oversigt over sandsynligt Hus A87

Hus A 88 (Mulig hustomt)

Muligvis et ovalt, midtsulehus. Bevaret i en længde af ca. 8 – 14 m og en bredde på ca 6m. Med fire mulige tagbærende stolpehuller på en lige række og nogle mulige stolpehuller fra den buede væg. Udfra typen dateres det til tidlig yngre stenalder.

Hus A 89 (Mulig hustomt)

Muligvis et ovalt, midtsulehus. Bevaret i en længde af ca. 10m og en bredde på ca.6m. Med fem til seks mulige tagbærende stolpehuller på en lige række og nogle mulige stolpehuller fra den buede væg. Udfra typen dateres det til tidlig yngre stenalder.

Hus A 90 (Mulig hustomt)

Muligvis et ovalt, midtsulehus. Bevaret i en længde af ca. 10m. Med fire til fem mulige tagbærende stolpehuller på en lige række. Udfra typen dateres det til tidlig yngre stenalder.

Grube A 3

Oval stenalder boplads grube. 150 cm lang og 38 cm dyb. Indeholdt flintafslag og ildskørnet flint. Gruben er samtidig med bebyggelsen fra tidlig yngre stenalder.

Grube A 26

Et næsten rektangulært, ”badekarsformet” fyldskifte NV-SØ orienteret, med en længde på ca. 280cm og en bredde på ca. 120cm. Profil: 107cm bred og 142cm dyb. Dybt tragtformet tværsnit, med skrå stejle sider og spids bund. Indtil bunden 142 cm under undergrundens overflade beholdt

VKH 6822 Riis Mark
Givskud sogn

gruben et aflangt ”badekarsformet” omrids, der dog aftog lidt i længden, mens langsiderne indsnævredes kraftigt, så tværsnittet af gruben var tragtformet med spids bund. Grubefylden var heterogen og kunne opdeles i fem lag. Lag 1 : det øverste lag, homogent brungråt sand, med trækul i yderkanten. Lag 2 var homogent mørkt brungråt sand, med trækul i bunden. Lag 3 var homogent lys brungråt sand, med trækul i bunden. Lag 4 var homogent lys gul til hvid brun grå sand. Lag 5 er det nederste lag, var homogent gul brungrå sand.

Gruben indeholdt 37 keramikskår, noget trækul og 14 flintafslag, hvoraf en er med retouche og to er knækkede flintflækker.

Af de i alt 37 keramikskår, var de 7 skår ornamenteret i Fuchsberg-stil, i et mønster af fladedækkende storvinkel bånd, i vandret indtryk af beviklet snor, hvor også konturlinien er i indtryk af beviklet snor. Vinklerne mødes i et V. Det kan dreje sig om en åben, enleddet Fuchsberg skål. En bred randøsken (4 cm lang) stammer formodentlig fra samme kar, samt to små randskår. Alle skårene er rødlig i farven, godt brændt og magring af knust granit. Desuden var der to skår med udsmykning af pålagte lister, de kan stamme fra samme skål eller fra en kraveflaske. Et randskår har lidt fortykket rand på ydersiden og derunder vandret indtryk af tosnoet snor. To skår har ornamentik i to lodrette streger. Alle de i alt 37 skår må stamme fra minimum tre lerkar. Fuchsberg keramikken dateres til TN II, Tidlig Neolitikum, tidlig yngre stenalder. Ca. 3500 – 3300f.Kr.

Fig.3. Stenaldergrube A26 under udgravning.

Gruben er en dyb stenalder grube, der tilsyneladende kun forekommer i yngre stenalder. Anvendelsen eller funktionen af denne type anlæg er endnu uvis. Lignende gruber er udgravet af bl.a. Esbjerg Museum, Herning Museum og Vejle Museum.

Gruben er samtidig med bebyggelsen fra tidlig yngre stenalder. (Litteratur : Eriksen, Palle. 1979: Nygårdhøjfeltet. En snes høje fra yngre stenalder. *Mark og Montre* 1979. Esbjerg. s. 21 - 24. Samt Aase Gyldion, John Jeppesen og Charlotta Lindblom. 2004 : Oldtiden på vej mellem Riis og Ølholm. En række arkæologiske undersøgelser, foretaget i forbindelse med Vejdirektoratets etablering af Riis- Ølholm vejen. 2004 Vejdirektoratet og Vejle Museum. s. 24.)

Grube / kogegrube A 35

Rund grube med en diameter på 55 cm. I overfladen lå en stor sten. Rundbuede sider og bund. 27 cm dyb. Fylden var homogen trækulsholdig sand med ildskørnede sten. Der fandtes et flintafslag.

Gruben tolkes som en boplads grube eller en koge grube / kogestensgrube.

Gruben er samtidig med bebyggelsen fra tidlig yngre stenalder.

Grube A37

Rund grube med en diameter på 70 cm. Siderne var rund buede og bunden var flad buet. Gruben var 22 cm dyb. I bunden lå en stor blok råflint på 45 X 14 cm. Det var svært at erkende om flintblokken lå på bunden eller i undergrunden. Den blev opgravet, men da der sad lidt cortex på, blev den efterladt i feltet. Gruben indeholdt desuden trækul og seks flintafslag. Gruben tolkes som bopladsgrube.

Gruben er samtidig med bebyggelsen fra tidlig yngre stenalder.

Fladen mellem Grube A 37 og A38

Ved afrensning af fladen omkring Grube A 37 frem kom der keramik X 3 og X 18. X 3 er 11 keramikskår, hvoraf et er et meget fint tyndt rand skår (1,5 x 1,8 cm og 0,4mm tykt) med randornamentik i en vandret række af lodretstillede indtryk af tosnoet snor. Keramik fra min. et kar. Datering : Fuchsberg, TN II, Tidlig Tragtbægerkultur.

X18 er fire keramikskår, der ligner X3 og nok kan dateres som disse.

Keramikken er samtidig med bebyggelsen fra tidlig yngre stenalder.

Topografi

Lokaliteten var placeret i et kuperet terræn, hvor der ses højdepunkter syd, vest og nord for.

Undergrunden bestod primært af sand med podsoljord med udviklet allag. Muldlaget var i områder op til 30 cm. tykt.

Fortidsmindelandskabet

Der er flere registrerede gravhøje i nærområdet og der er tidligere foretaget udgravninger i nærområdet i.forb.m. Riis – Ølholm vejen. Her fandtes to grave fra Enkeltgravskulturen, Yngre stenalder og to lokaliteter med tegn på bosættelse fra bronzealderen.

Selve Riis Mark lokaliteten er den først undersøgte med spor efter menneskelig bosættelse i selve området.

Udgravningsdata

Udgravningen foregik i perioden fra 27. oktober til 25. november 2005 med følgende deltagere:

Museumsinspektør Cand. Mag. Peter Mohr Christensen (Udgravningsansvarlig), Cand.phil. Vibeke

Ørnsholt Lomholt (daglig leder) (VØL), samt lidt hjælp fra folkeskolepraktikanter Astrid Thomsen og Peter Sindbjerg Nielsen. Der blev brugt i alt ca. 15 manddage samt ca. 46 maskintimer.

Metode

Muldafrømningen, fjernelsen af træstubbe og -rødder, samt 10-15 cm. råjord foretoges med maskine. Alle anlægsspor blev tegnet i 1:50 i et lokalt målesystem orienteret nord – syd med nulpunkt i vejkrydset. Godt en trediedel af anlæggene blev undersøgt og snitte tegninger tegnedes i 1:10 i arbejds-skitsen på ternet A4 papir eller for de større anlægs vedkommende, så tegnedes de på tegnepapir A3. Alle oplysninger fremkommet ved undersøgelsen registreredes og blev nedskrevet i gravebogen. Alle de undersøgte anlæg, incl. Gruberne blev snittet med en skovl. Detailplaner tegnedes 1:10. De store gruber, der lignede mulige grave fra enkeltgravskulturen, blev prioriteret undersøgt og udgravet i første omgang, fremfor de stolpehulslignende fyldskifter.

Dataliste

Sagen er journaliseret på Vejle Museum som VKH 6822 Riis Mark, Givskud sogn. Alle oldsager og original dokumentation opbevares her.

Konklusion og fremtidigt arbejde

Der har inden for det undersøgte område i tidlig yngre stenalder ligget mindst et hus og flere samtidige gruber, hvilket vidner om en boplads. Det kan formodes at bebyggelsen kan fortsætte både mod vest og syd på, da der blev registreret anlæg helt op til vest- og sydgrænsen af undersøgelsesområdet.

Litteraturliste

- Andersen, Niels H. 1980 : Sarup. Befæstede neolitiske anlæg og deres baggrund. *Kuml.* 1980. s. 63 – 103.
- Andersen, Niels H. 1999a: Sarupbopladsen. Tekst. Sarup vol.2 .*Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter XXXIII:2.* Århus.
- Andersen, Niels H. 1999b: Sarupbopladsen. Katalog. Sarup vol.3. *Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter XXXIII:3.* Århus.
- Andersen, Niels H. 2000: Kult og ritualer i den ældre bondestenalder. *Kuml.* 2000, s. 13-58.
- Andersen, Niels H. & Torsten Madsen. 1978: Skåle og bægre med storvinkelbånd fra Yngre Stenalder. *Kuml.* 1977.s. 131 – 160.
- Eriksen, Palle, 1979 : Nygårdhøjfeltet. En snes høje fra yngre stenalder. *Mark og Montre.* s. 21 – 24. Esbjerg.
- Ethelberg, Per, Erik Jørgensen, Dirk Meier og David Robinson. 2000. *Det Sønderjyske Landbrugs Historie. Sten – og Bronzealder.* Haderslev Museum 2000.
- Gyldion, Aase, John Jeppesen og Charlotta Lindblom. 2004. Oldtiden på vej mellem Riis og Ølholm. En række arkæologiske undersøgelser, foretaget i forbindelse med Vejdirektoratets etablering af Riis – Ølholm vejen. Vejdirektoratet og Vejle Museum 2004. s. 22 – 24.
- Jensen, Jørgen, 2001 : *Danmarks Oldtid. Stenalder.* s. 284-285, 300-303. København.
- Madsen, Torsten & Petersen, Jens Erik, 1984 : Tidlig-neolitisk anlæg ved Mosegården. Regionale og kronologiske forskelle i tidligneolitikum. *Kuml.* 1982-83. s. 61-132.
- Nielsen, Poul Otto, 1981 : Bondestenalderen. Sesams Danmarkshistorie, Stenalderen 2. København.